

Євген Стрельцов

доктор юридичних наук, доктор теології, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач лабораторії “Інновації у сфері кримінальної юстиції”
Національного університету “Одеська юридична академія”
(Одеса Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4418-1275>
streltsov@onua.edu.ua

DOI: 10.33498/Юш-2025-11-037

УДК 342.9:343

ПУБЛІЧНЕ ПРАВО І ОХОРОНА СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: ЗАГАЛЬНЕ ТА ГАЛУЗЕВЕ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню публічного права як загальноправової основи правової регламентації охорони суспільних інтересів, а також аналізу його взаємозв'язку з однією з галузей публічного права – кримінальним правом. Актуальність такого дослідження зумовлена об'єктивними чинниками, пов'язаними з тим, що саме публічне право відіграє визначальну роль у встановленні правових меж функціонування держави (діяльність публічних інституцій), у сприянні сталому розвитку суспільства, забезпеченні основоположних прав і свобод людини, а також у належному захисті суспільних інтересів. Метою статті є комплексне осмислення взаємовпливу публічного і кримінального права, з'ясування підстав та умов їх узгодженої регламентації. У дослідженні розглянуто сутнісні ознаки та характеристики публічного (у загальноправовому вимірі) і кримінального (у галузевому вимірі) права – їх предмет, завдання, функції та методи, – а також виявлено напрями їх інтеграції в єдину систему охорони суспільного порядку та основоположних соціальних благ. Визначення таких характеристик становить провідний змістовно-методологічний напрям аналізу, оскільки саме воно дає змогу розкрити їхню сутність, внутрішню логіку, простежити взаємозв'язки між різними рівнями правової регламентації та забезпечити більш глибоке розуміння сутності права загалом. Обґрунтовано, що гармонізація публічно-правових і кримінально-правових засад є однією з ключових передумов цивілізованого суспільного розвитку. У статті також окреслено окремі умови та тенденції розвитку публічного й кримінального права в сучасних умовах.

Ключові слова: верховенство права; публічне право; кримінальне право; кримінальна відповідальність; кримінальне правопорушення; правове регулювання; правова регламентація.

Українська правова система, система права та її структурні підсистеми, зокрема окремі галузі, нині перебувають, з огляду на відомі складні соціально-правові та політичні обставини, на етапі інтенсивної трансформації. Це об'єктивно зумовлює потребу в уточненні, а подекуди й у переосмисленні численних складових правового життя суспільства. Особливої уваги в цьому контексті потребує публічне право – як у його загальнотеоретичному, самостійному вимірі, так і у взаємовідносинах з його окремими галузевими складовими, насамперед кримінальним правом. Необхідність такого звернення впливає з того, що кримінальне право є “природною” складовою

© Євген Стрельцов, 2025

публічного права, адже воно регламентує, з урахуванням власної специфіки, відносини між державою та особою, яка вчинила кримінально протиправне посягання у сфері охорони суспільного інтересу від таких посягань¹. Така взаємодія покликана забезпечити належний правовий баланс між державою та громадянином, сприяти вдосконаленню системи охорони прав людини, підвищенню ефективності контролю за здійсненням владних повноважень і гарантуванню реального верховенства права в суспільстві. Доцільність такого підходу підтверджується й тим, що публічне право, як на міжнародному, так і на національному рівнях, виконує передусім охоронну функцію, спрямовану на захист ключових суспільних інтересів через систему правових норм. Початковим етапом цього процесу, як відомо, є визначення кола діянь, здатних порушити зазначені інтереси, а також закріплення юридичної відповідальності осіб, які їх учиняють. У цьому широкому контексті кримінальне право може бути розглянуте як галузевий правовий “інструмент” публічного права, що реалізує крайній, найбільш суворий рівень державного примусу, спрямований на охорону суспільного порядку та запобігання суспільно небезпечним діянням. Водночас надзвичайно важливим є забезпечення того, щоб така публічна діяльність здійснювалася виключно на законних підставах, із неухильним дотриманням прав і свобод людини.

У зв'язку з цим метою статті є висвітлення взаємодії різних рівнів охорони суспільних інтересів – державних (публічних) і колективних (громадських) благ – крізь призму норм публічного і кримінального права, а також формулювання рекомендацій щодо вдосконалення їх подальшого розвитку як у доктринальному, так і в законодавчому вимірах.

Загальний стан

Розвиток держави, її правової системи, системи права та публічного права є взаємопов'язаними процесами, оскільки вони зумовлені соціальною еволюцією суспільства. За таких умов правова система, без перебільшення, виступає структурою, що забезпечує стійкість і відновлюваність соціально-правового порядку, адже вона пов'язана як із державою, так і з суспільством, існуючи, що особливо важливо підкреслити, на перетині цих двох сфер.

¹ Необхідність правового забезпечення та охорони суспільних інтересів неодноразово підкреслював Верховний Суд України, який визначав їх як соціально необхідні та цінні потреби особи, суспільства та держави, що є фундаментальними для продуктивного розвитку суспільства. Верховний Суд України спеціально наголошував, що суспільні (публічні) інтереси мають обов'язково враховуватися при прийнятті ключових рішень та підлягають самостійній правовій охороні. Крім того, Верховний Суд висловлювався щодо змісту та правового поняття суспільного (публічного) інтересу: Н Мамченко, ‘Верховний Суд висловився стосовно поняття суспільного (публічного) інтересу’ (14.05.2022) <<https://sud.ua/ru/news/publication/237700-verkhovniy-sud-vislovivnya-stosovno-ponyattya-suspilnogo-publichnogo-interesu>> (дата звернення 27.10.2025); Що таке суспільний інтерес і як він впливає на доступ до інформації? (Центр демократії та верховенства права, 29.06.2022) <<https://cedem.org.ua/consultations/suspilnyi-interes-dostup>> (дата звернення 01.11.2025).

Держава відіграє вирішальну роль у формуванні та інституціоналізації правової системи, а також у реалізації її заходів. Водночас вона є складовою соціальної системи, створеної суспільством і покликаної регулювати його життєдіяльність². Об'єктивною нормативно-організаційною складовою правової системи, її своєрідним “ядром”, виступає система права. Саме вона значною мірою гарантує верховенство права, адже, за умови належної якості, структурованості та змістової ієрархії, забезпечує необхідну правову базу як для розвитку, так і для запобігання правовому свавіллю³. Розуміння взаємодії держави й суспільства у процесі формування та реалізації положень правової системи і системи права дає змогу звернути увагу на певну двоїстість самої системи права. Вона проявляється в існуванні двох підсистем – публічного та приватного права. Розмежування цих підсистем не лише поглиблює уявлення про сутність системи права, а й дає змогу краще зрозуміти механізми функціонування її нормативного ядра як у межах самої системи права, так і в ширшому контексті правової системи загалом⁴. Це своєю чергою дає змогу простежити взаємозв'язок між державою та суспільством. Публічне право переважно пов'язане з державною складовою правової системи та системи права, оскільки воно регламентує відносини, у яких держава (або її інститути) виступає суб'єктом, наділеним владними повноваженнями. Саме тому до галузей публічного права належать конституційне, адміністративне, кримінальне та інші подібні галузі. Водночас приватне право більшою мірою відображає суспільну сторону правової системи, адже регулює відносини між формально рівними суб'єктами, які діють у власних, тобто приватних, інтересах. У таких відносинах держава, умовно кажучи, виступає радше посередником. До галузей приватного права належать цивільне, сімейне та інші подібні галузі. Варто підкреслити, що обидві підсистеми – публічна й приватна – перебувають у тісній взаємодії, впливаючи одна на одну й відображаючи динаміку розвитку правової системи загалом. Водночас кожна з них можна розглядати як відносно самостійну сферу правового регулювання, що має власні особливості, але зберігає логіку єдності та цілісності загальної системи права. При цьому слід наголосити, що як для забезпечення єдності системи, так і для збереження диференціації її підсистем необхідними є узгодженість, взаємозумовленість і взаємодія, які починаються з базового рівня – правової норми. Саме правова норма “породжує” правовідносини, що становлять фундамент і зв'язувальний елемент усієї такої системи⁵.

² І Лісна, ‘Євроінтеграція та сучасна правова система України: шлях до стабільності та розвитку’ [2023] 2(46) Актуальні проблеми права: теорія і практика 169–179; *Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць* (Н Міловська, О Кот, А Гриняк, М Хоменко (ред), Гельветика 2022) 540.

³ Посібник зі статті 5 Європейської конвенції з прав людини. Право на свободу та особисту недоторканність <https://ks.echr.coe.int/documents/d/chr-ks/guide_art_5_ukr> (дата звернення 02.11.2025).

⁴ В Андрюк, ‘Проблемні питання понятійного відображення співвідношення публічного та приватного права’ [2017] 44 Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України 191–204.

⁵ Н Пильгун, ‘Особливості та значення норми права’ [2022] 4 Юридичний науковий електронний журнал 55–57.

Розуміння зазначеного дає підстави стверджувати, що публічне та кримінальне право доцільно досліджувати у взаємозв'язку, оскільки вони змістовно пов'язані: регламентують у правовому аспекті “ціле” і “частку”, тобто діяльність держави в різних сферах, напрямках та проявах, що своєю чергою зумовлює їх спільну ознаку – публічність⁶. У цьому контексті (і надалі це буде підтверджено відповідними аргументами) кримінально-протиправні посягання слід розглядати не як “суперечки” між приватними особами, а як протиправні, суспільно небезпечні діяння, спрямовані проти всього суспільства, проти загального суспільного інтересу. Саме тому держава бере на себе функції їхнього розслідування, кваліфікації та покарання (або застосування інших заходів кримінально-правового характеру). Отже: 1) держава виступає обов'язковою стороною у таких правовідносинах; 2) основною метою держави є, за допомогою кримінально-правових засобів, охорона суспільства та публічного порядку від найбільш значних суспільно небезпечних посягань; 3) публічне право загалом, а також кожна його галузь, зокрема кримінальне право, діють у єдиному напрямі, водночас визначаючи самостійно підстави та межі легітимного застосування державного примусу, обґрунтовуючи щоразу законність (у широкому розумінні) його використання; 4) теоретичне осмислення кримінального права як складової публічного права дає змогу сприймати його не лише як систему норм, що встановлюють кримінальну відповідальність, а й як своєрідний “інструмент”, за допомогою якого держава забезпечує соціальну стабільність. Таке розуміння, своєю чергою, уможливує глибше оцінити рівень захищеності правопорядку, а також більш предметно визначити, чиї саме інтереси і наскільки ефективно охороняє держава за допомогою кримінально-правових засобів.

Основні характеристики правової підсистеми та галузі права

Визначення і встановлення основних характеристик системи, підсистеми й галузі права становить один із ключових змістово-методологічних напрямів дослідження, що дає змогу розкрити їхню сутність, логіку побудови, виявити взаємозв'язки між різними рівнями правової регламентації та певною мірою, забезпечити глибше розуміння природи права, його призначення, механізмів дії й ролі у розв'язанні поставлених перед ним завдань. З урахуванням цього стисло звернемося до основних характеристик сукупності чи галузі права, а саме: предмета (що регламентується у правовому значенні); завдання (для чого це робиться); функції (як це робиться); методу (за допомогою чого це робиться).

Отже, предмет публічно-правового регулювання становлять суспільні відносини, що безпосередньо стосуються публічних інтересів. Характерною

⁶ Є Стрельцов, ‘Публічність кримінального права’, *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.)* (Г Ульянов (ред), Гельветика 2018) 310–313.

ознакою таких відносин є те, що однією із сторін завжди виступає держава (її інститути). Ці відносини будуються за принципом “*влада – підпорядкування*”, за якого держава (публічний інститут) має право приписувати, а інша сторона повинна підпорядковуватися⁷.

У кримінальному праві цей принцип реалізується так: кримінально-правові відносини виникають між державою та особою, яка вчинила кримінально протиправне посягання (кримінальне правопорушення). Кримінальне законодавство, джерелом якого є Кримінальний кодекс України (далі – КК України)⁸, що ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права (ч. 1 ст. 3 КК України), визначає, які діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання або інші заходи кримінально-правового характеру застосовуються до осіб, що їх учинили (ч. 2 ст. 1 КК України). Саме тому держава, а не громадяни, маючи легітимну (офіційно санкціоновану) монополію на примус, здійснює повний комплекс заходів кримінального переслідування. Деталізуючи зазначене, слід наголосити, що предмет публічного права охоплює всі відносини між державою та громадянами, які виникають у процесі функціонування державного механізму. Натомість предмет кримінального права є складовою цих відносин – він стосується безпосередньо кримінальних правопорушень і кримінальної відповідальності.

Завдання публічного права визначаються насамперед Конституцією України, яка є його основою, а також узагальнюють завдання та функції окремих галузей, що входять до його складу. Основними завданнями публічного права є: визначення державного устрою шляхом правового окреслення конституційного ладу, системи державних органів, їхніх повноважень, принципів діяльності та взаємодії; регламентація управлінської діяльності, що полягає у встановленні правових меж функціонування публічної адміністрації з метою забезпечення обґрунтованості, ефективності та законності її дій; захист прав і свобод людини і громадянина шляхом визначення у правових нормах змісту таких прав, гарантій їх реалізації та механізмів захисту від порушень з боку органів публічної влади; визначення напрямів реалізації публічного інтересу та забезпечення належного функціонування суспільства й досягнення загальнодержавних цілей, зокрема у сферах виконання державного бюджету, здійснення податкової політики, підтримання громадського порядку тощо⁹. Отже, публічне право забезпечує правову організацію державної влади, визначає засади її діяльності та спрямоване на реалізацію загального суспільного інтересу, що є фундаментальною умовою стабільності й ефективності функціонування держави.

⁷ І Соколова, ‘Публічно-правовий режим як правова категорія: загальна характеристика, ознаки види’ [2015] 4 Вісник Національної академії правових наук України 29–39.

⁸ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>> (дата звернення 02.11.2025).

⁹ *Основи публічного права України: навч. посібник* (А Олійник, М Кагадій (ред), Ліра ЛТД 2017) 448.

Своєю чергою завдання кримінального права мають чітко окреслений і нормативно закріплений характер. Відповідно до положень чинного законодавства вони полягають у створенні правової бази для охорони основних соціальних цінностей від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру та безпеки людства, запобігання (загальне і спеціальне) кримінальним правопорушенням (ч. 1 ст. 1 КК України). Зазначене дає підстави стверджувати, що публічне право загалом має ширший спектр завдань, спрямованих на регламентацію діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також на впорядкування суспільних відносин у сфері публічного управління. Натомість кримінальне право виконує більш вузьку, спеціалізовану функцію, оскільки його норми застосовуються винятково у випадках учинення особою кримінального правопорушення. Порушення норм публічного права може зумовлювати настання різних видів юридичної відповідальності – адміністративної, фінансової чи дисциплінарної. Водночас порушення кримінально-правових приписів завжди зумовлює найсуворіший вид юридичної відповідальності – кримінальну. Тож кримінальне право в системі публічного права виступає своєрідним “останнім засобом” (*ultima ratio*) реалізації його охоронної функції. Це означає, що кримінально-правовий вплив застосовується лише тоді, коли інші галузеві засоби правового регулювання виявляються неефективними або недостатніми для належного захисту суспільних відносин.

Важливим аспектом, який конкретизує розуміння можливостей кримінального права, є його взаємодія з іншими галузями, що функціонують у сфері кримінальної юстиції. Кримінальне право, визначаючи власні завдання та встановлюючи підстави кримінальної відповідальності, одночасно формує своєрідний правовий “запит” або “потребу”, яка втілюється у відповідних процесуальних механізмах. Саме ці механізми забезпечують організацію діяльності правоохоронних органів, ефективне функціонування судової системи та реалізацію інших інститутів кримінальної юстиції. Отже, завдання, які виконує кримінальне право, слід оцінювати не лише з огляду на їх нормативне проголошення, а й з позиції їх реального змісту, спрямованості та практичної реалізованості. Іншими словами, ефективність кримінального права визначається не стільки формальним закріпленням його завдань, скільки здатністю цих завдань реалізовуватися через наявні правові інструменти та процедури, що належать до суміжних галузей права.

Визначення предмета і завдань певної галузі права дає можливість проаналізувати її функції, тобто з'ясувати, яким чином конкретна галузь, маючи власний предмет правового регулювання, здатна реалізувати поставлені перед нею мету та завдання. У контексті кримінального права саме його функції дають змогу розкрити загальне соціально-правове значення цієї галузі та її місце в системі публічного права. Водночас характеристика функцій кримінального права видається однією з найскладніших для наукового

аналізу. Це зумовлено низкою чинників. По-перше, завдання, які держава ставить перед кримінальним правом, мають певною мірою “суб’єктивний” характер. По-друге, держава прагне надати функції для виконання таких завдань максимально об’єктивного характеру. Сутність функцій кримінального права передбачає, що нормативні положення, за допомогою яких забезпечується реалізація його ключових завдань, повинні відповідати ряду фундаментальних вимог. Існує кілька таких загально визначених критеріїв, проте доцільно їх нагадати. До основних ознак, що визначають якість закону¹⁰, належать його внутрішня узгодженість, стабільність у формулюванні понять, а також пропорційність щодо змін у суспільстві та його потреб. Закон має бути викладений чітко та зрозуміло, щоб виключити можливість свавільного тлумачення чи застосування його норм. Ключовим критерієм правової визначеності в кримінальному праві є принцип “*nullum crimen sine lege*” – “немає злочину без закону”, згідно з яким жодна особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності за діяння, що на момент його вчинення не було визнане кримінальним правопорушенням. Цей принцип своєю чергою виключає можливість зворотної дії кримінального закону в часі та застосування кримінально-правових норм за аналогією. До базових принципів, які визначають сутність і зміст кримінального права, також належить *презумпція невинуватості*, закріплена у ст. 62 Конституції України¹¹.

Аналіз зазначених характеристик кримінального права неминує передбачає звернення до поняття “правове регулювання”, причому у кількох вимірах, передусім на загальнотеоретичному рівні. Слід зазначити, що в юридичній науці триває перманентна дискусія щодо тлумачення цього поняття. Зокрема, існують дві основні концепції: перша розглядає “регулювання” як певний статичний стан, у межах якого право відіграє основну роль¹²; друга ж підходить до цього явища як до процесу, механізм якого включає сукупність взаємопов’язаних елементів, серед яких право є лише однією складовою¹³. Подібна багатозначність у підходах до розуміння правового регулювання додатково ускладнює проведення чіткої межі між суміжними поняттями – такими як правове регулювання, правовий вплив, правова протидія тощо¹⁴. Окрім теоретичної невизначеності, таке становище впливає й на послідовність правотворчої діяльності та стабільність у сфері правозастосування¹⁵. Безумовно, проблема сутності та структури правового регулювання є комплексною й багатогранною, що зумовлює необхідність її спеціального

¹⁰ С Цебенко, ‘Вимога “якості” закону як один з основних аспектів принципу верховенства права’ [2021] 4 Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права 31–35.

¹¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 02.11.2025).

¹² *Загальна теорія держави і права: підручник* (М Цвік, О Петришин (ред), Право 2009).

¹³ *Теорія держави і права: навч. посіб.* (С Гусарев, О Тихомиров (ред), НАВС, Освіта України 2017).

¹⁴ О Мельник, ‘Сфера правового регулювання: поняття, ознаки, види’ [2010] 9 Право України 132–138.

¹⁵ Н Оніщенко, ‘Правове регулювання, правовий вплив та правове забезпечення: індекс взаємозв’язаності’ [2020] 31 Правова держава 46–53; І Іщенко, ‘Проблеми співвідношення понять “правове регулювання” і “правовий вплив” у сучасній теорії права’ [2011] 8 Юридична Україна 21–27.

глибокого дослідження. У попередніх наукових працях ми вже приділяли увагу цьому питанню та висловлювали певну позицію щодо його теоретичного тлумачення¹⁶. Водночас у межах цієї публікації зосередимо увагу саме на змістовому розумінні поняття “правове регулювання”.

Отже, право формується в державно організованому суспільстві як основний нормативний регулятор суспільних відносин і виступає системою загальнообов’язкових правил поведінки (правових норм), що встановлюються державою та спрямовані на регулювання суспільних потреб та задоволення загальносоціальних потреб¹⁷. Основні напрями впливу права на соціальні процеси та поведінку людей реалізуються через його функції, у яких безпосередньо проявляється соціальне призначення права¹⁸. Провідною серед них є функція правового регулювання, що, згідно з одним із базових підходів до визначення сутності права, полягає в ‘упорядкуванні суспільних відносин за допомогою системи правових засобів’¹⁹ ‘з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які потребують правового гарантування’²⁰. Беручи до уваги ці загальнотеоретичні положення, доцільно перейти до розгляду основної функції кримінального права. Зважаючи на те, що поняття “кримінальне право” в науковій і практичній площинах використовується у кількох значеннях, у межах цієї публікації основна увага зосереджується саме на положеннях кримінального права і кримінального законодавства. Виходячи з того, що нормативний припис є зовнішньою формою існування правової норми²¹, доцільно розглядати кримінальне право та кримінальне законодавство як взаємопов’язані й функціонально сумісні елементи єдиної системи правового регулювання.

Необхідність виділення основної функції кримінального права, що підкреслює його значущість, зумовлена низкою обставин. По-перше, зміни, які відбуваються в соціальному житті, зокрема виникнення негативних явищ і протиправних діянь, змушують звертатися до положень кримінального права²² та їх застосування²³. Однак воно не завжди виправдовує покладені на нього очікування, що породжує чимало наукових дискусій щодо його реальних і потенційних можливостей – від практичних до суто футуристичних концепцій, які потребують критичного осмислення. По-друге, сучасна не-

¹⁶ Є Стрельцов, ‘Основне завдання законодавства – регулювання чи регламентування регулювання суспільних відносин: деякі міркування’ [2016] 9 Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України 8–15.

¹⁷ *Основи держави і права України: підручник* (В Ортинський, В Гришук, А Мацько (ред), Знання 2008) 24–25.

¹⁸ А Гончарук, ‘Механізм правової поведінки (загальнотеоретичний аспект)’ (дис канд юрид наук, 2016) 8; Т Стрибо, С Бойченко, ‘Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз’ [2020] 4 Підприємство, господарство і право 257–261.

¹⁹ *Теорія держави і права. Академічний курс: підручник* (О Зайчук, Н Оніщенко (ред), Юрінком Інтер 2006) 317.

²⁰ *Загальна теорія держави і права* (н 12) 207–208.

²¹ *Загальна теорія держави і права* (н 12) 242.

²² Є Стрельцов, ‘Об’єкт кримінально-правової охорони: до питання щодо визначення нових категорій’ [2025] 1 *Право і суспільство* 478–485.

²³ Стрельцов (н 16) 8–15.

обхідність погодження положень національного галузевого законодавства з основними положеннями законодавства Європейського Союзу, хоча й є важливим елементом євроінтеграційної політики, нерідко призводить до механічного “копіювання” норм. Це, своєю чергою, порушує не лише традиційні наукові підходи та напрацювання, а й певною мірою обмежує державний суверенітет, що проявляється, зокрема, у сфері легітимного покарання власних громадян. Існують також інші суттєві обставини, які певною мірою “розмивають” сутність кримінального права, нівелюють його специфічні можливості та позбавляють властивої йому оригінальності. Усе це підкреслює нагальну потребу сучасного комплексного бачення функцій кримінального права та його ролі в системі державного й соціального регулювання.

Отже, у загальній площині кримінальне право, як складова системи права, поряд із іншими галузями реалізує функцію правового регулювання. Доктринальне тлумачення регулятивної функції права дає змогу охарактеризувати її як цілеспрямований правовий вплив, завдяки якому встановлюються чіткі правила поведінки різних суб'єктів, одночасно визначаються межі державного втручання у сферу особистих прав і свобод громадян, закріплюються юридичні права та взаємні обов'язки учасників суспільних правовідносин з метою забезпечення верховенства права, пріоритету прав і свобод людини та громадянина, а також задоволення загальносуспільних потреб і інтересів²⁴. Саме регулятивна функція є основною, оскільки через неї право виступає нормативним інструментом, що формує основи суспільного правопорядку. Водночас слід підкреслити, що функції кожної конкретної галузі права є конкретизацією загальних функцій системи права в “галузевому вимірі”, з урахуванням специфіки предмета відповідної галузі. З огляду на зазначене кримінальне право як профільна галузь визначає власне соціальне призначення, конкретизуючи загальну регулятивну функцію відповідно до особливостей свого предмета правового регулювання. Усвідомлення функціонального змісту певної галузі права набуває особливої чіткості тоді, коли ця галузь має чітко окреслені завдання, адже саме вони дають змогу з'ясувати, які цілі та результати повинні бути досягнуті шляхом реалізації її функцій.

Для кримінального права його офіційна “місія” закріплена у ч. 1 ст. 1 КК України, де визначено, що завданням галузі є правове забезпечення охорони основних цінностей і благ від кримінально-протиправних посягань та запобігання кримінальним правопорушенням. Тож створення необхідної правової бази для охорони та запобігання є основними завданнями кримінального права²⁵. Ці завдання і розуміння предмета кримінального права природно

²⁴ С Дроботов, ‘Регулятивна функція права у правовій державі: поняття і ознаки’ [2010] 50 Держава і право 48–53.

²⁵ Є Стрельцов, *Раціональний дискурс про кримінальне право* (Юрінком Прес 2024) 57–71.

породжують відповідні функції галузі – охоронну²⁶ та запобіжну²⁷. Загалом можна говорити навіть про єдину функцію – охоронно-запобіжну, або ж про охоронну функцію в загальному розумінні, яка своєю чергою складається з двох взаємопов'язаних складових. Інші функції, які іноді виділяються як додаткові, наприклад інформаційна або виховна, слід розглядати як факультативні засоби реалізації основної функції, що мають допоміжний, підпорядкований характер і слугують ефективнішій реалізації охоронно-запобіжної функції кримінального права.

Слід звернути увагу на те, що, незважаючи на значні зміни, яких зазнав КК України з часу його ухвалення у 2001 р., у тому числі доповнення положеннями, що не завжди вписуються у класичні догми кримінального права (наприклад, заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб), основні завдання цього законодавства залишаються незмінними, що дає підстави розглядати їх як сталу основу кримінального права. Отже, міркування, наведені надалі, не слід сприймати як спробу спростити визначення функцій кримінального права. Навпаки, на мою думку, більш чітке визначення цих функцій має кілька важливих наслідків. По-перше, воно здатне захистити кримінальне право від псевдонаукових положень, що безперервно намагаються підмінити або “атакують” чинний КК України. По-друге, такий підхід уможливорює встановити, що охоронна функція є центральною, потужною та комплексною. Вона становить своєрідне “ядро” кримінального права, визначає його місце в загальній системі права та має чіткі підстави й умови для реалізації.

Отже, охоронна функція є цільовим призначенням кримінального права. Кримінальна відповідальність, яка предметно пронизує численні інститути кримінального права²⁸, виступає основною зовнішньою формою реалізації цієї функції, через яку вона матеріалізується у правовій дійсності та проявляє свою ефективність. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2).

Водночас реалізація охоронної функції неможлива поза умовами законності, які надають їй справедливого та легітимного характеру. До таких умов належать: чітке визначення складу кримінального правопорушення; врахування обставин, що виключають протиправність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність тощо); обставини, що забезпечують індивідуалізацію та пропорційність покарання; застосування механізмів звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання за наявності пе-

²⁶ У літературі виказується думка, що кримінальне право охороняє суспільні відносини, які “взагалі” регулюються іншими галузями права. Див. *Кримінальне право України: Загальна частина* (В Сташис, В Тацій (ред), Право 2010) 14, 18–19.

²⁷ *Кримінальне право України. Загальна частина: підручник* (Є Стрельцов (ред), Одіссея 2009) 7–8.

²⁸ Н Панов, ‘Уголовная ответственность: понятие, принципы, основание’ [2013] 5 Щорічник українського права 543–556.

редбачених законом підстав. Це дає підстави стверджувати, що реалізація охоронної функції не є самодостатнім каральним інструментом, а виступає складною правовою конфігурацією, у якій поєднуються підстави й умови, що в сукупності забезпечують ефективне правове втілення основної функції кримінального права. Водночас це підкреслює комплексний характер охоронної функції та дає змогу не ускладнювати її розуміння додатковими функціями чи підфункціями, приклади яких були наведені раніше. Згідно з цим комплексним підходом: без підстав функція не реалізується, а без умов вона перетворюється на “сліпу кару”, що суперечить принципам права та справедливості²⁹.

Розуміння предмета, завдань і основної функції права створює теоретичне підґрунтя для більш точного визначення методів публічного та кримінального права, тобто з'ясування засобів і способів, за допомогою яких вони забезпечують реалізацію своїх основних завдань. Методи публічного та кримінального права характеризуються як спільними рисами, так і специфічними відмінностями, що зумовлені насамперед особливостями їх функціонального призначення. Основна спільна риса методів публічного та кримінального права полягає в їх імперативному характері, який виявляється у владних приписах і закріпленій можливості застосування державного примусу. Імперативний метод є визначальним для галузей публічного права, оскільки саме через нього забезпечується реалізація публічної влади та захист загальносуспільних інтересів шляхом підпорядкування волі окремих суб'єктів правовим приписам держави³⁰. На відміну від диспозитивного методу, який передбачає рівноправність сторін правовідносин і можливість реалізації “взаємного права вимоги”, імперативний метод ґрунтується на владно-підпорядкованих зв'язках, де однією зі сторін завжди виступає держава або її уповноважені органи. Імперативність характеризується не лише внутрішніми ознаками, а й обов'язковими категоричними зовнішніми формами. У кримінальному праві це, зокрема, пряма заборона вчиняти певні діяння, порушення яких зумовлює застосування державою відповідних примусових заходів. Такі правові приписи є обов'язковими для всіх, що закріплено у Конституції України (статті 21, 24, 26). Водночас методика реалізації у публічному праві має певні відмінності. Засоби впливу тут мають більш загальний і широкий характер, що зумовлено комплексним регулюванням різноманітних суспільних відносин.

Докладніший аналіз методу кримінального права дає змогу виділити два його напрями. Перший напрям – це ретроспективна форма методу, коли

²⁹ Є Стрельцов, ‘Основна функція кримінального права: підстави та умови реалізації’, *IUS PUNIENDI: голоси епох в суголосі днів – до 85-річчя від дня народження проф. М. І. Панова (in memoriam): матеріали круглого столу, що відбувся у межах ІХ Харківського міжнародного юридичного форуму 27 вер. 2025 р.* (Ю Пономаренко (ред.), Право 2025) 88–92.

³⁰ В Юровська, ‘Імперативний метод адміністративного права: окремі думки щодо подальших перспектив дослідження’ [2017] 3–4 Вісник НЕУУ “КП”. Політологія. Соціологія. Право 151–152.

покарання або інші кримінально-правові заходи застосовуються щодо вже вчиненого кримінального правопорушення. Другий напрям має перспективний характер, оскільки загальне та спеціальне запобігання, як складові методу кримінального права, спрямовані на майбутнє – як з точки зору забезпечення дотримання публічного правопорядку, так і у площині формування правомірної поведінки населення.

Слід зауважити, що в кримінально-правових джерелах домінування імперативного методу постійно підкреслюється³¹. Існує низка аргументів на користь панування імперативності в методі кримінального права, які визначають його зміст і форми реалізації. Зміст імперативного методу, як було зазначено, полягає в тому, що він виступає владно-правовим засобом регламентації, підкреслюючи провідну роль держави у відповідних правовідносинах: саме держава, як суб'єкт цих правовідносин, ухвалює основне рішення. Форми та види реалізації імперативного методу можуть бути різноманітними та визначаються правовою регламентацією: до них належать довічне позбавлення волі, обмеження волі, штрафи різного виду та “інтенсивності”. Навіть звільнення від кримінальної відповідальності може розглядатися як прояв імперативного методу у вигляді своєрідного превентивного механізму, що реалізує функції кримінального права та забезпечує виконання його завдань. Проявом імперативного методу слід вважати й застосування медичних заходів стосовно неосудних осіб, оскільки й у цих випадках реалізується основне завдання кримінального права – захист суспільства від суспільно небезпечних діянь. Відповідно засоби, що застосовуються в таких ситуаціях, не слід розцінювати як прояв інших правових методів, оскільки їхня природа та функціональне призначення відповідають імперативному підходу. Постійне застосування імперативного методу може проявлятися у різних формах залежно від конкретних обставин, проте його домінування підтверджується низкою принципів ознак: тільки держава має право ухвалювати відповідні рішення; такі рішення здійснюються примусово, без згоди особи; рішення ґрунтуються на публічному інтересі, а не на домовленості сторін; будь-які зміни щодо цих заходів мають бути затверджені судовим рішенням.

Отже, імперативність пронизує всю систему кримінального права, яке виступає як інструмент державного примусу, реалізований через владні приписи з чіткою правовою регламентацією та без можливості договірних відносин. Водночас слід враховувати сучасну варіативність застосування таких заходів. У цьому контексті можна стверджувати, що в публічному праві імперативний метод має визначальне та системотвірне значення, а всі інші

³¹ Кримінальне право України. Загальна частина: підручник (О Литвинов (ред), Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020) 6; А Вознюк, Кримінальне право України. Загальна частина: конспект лекцій (Освіта України 2016) 14; О Волуйко, С Бенцьковський, Н Комісарова, М Комісаров, Н Демиденко, Кримінальне право. Загальна частина (ІВЦ НГУ 2023) 11; Кримінальне право України (Загальна та Особлива частини): посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання (В Тютюгін ред, Право 2023) 11.

заходи слугують лише похідними формами, що відображають умови та підстави його реалізації.

Погляд на перспективи розвитку публічного та кримінального права

Публічне право як загальна підсистема, а також будь-яка її складова, зокрема кримінальне право, повинно відображати відповідні соціальні процеси та регламентувати суспільно небезпечні вчинки. Важливою умовою ефективності правового регулювання є його якісна регламентація: коли норми права охоплюють соціальні явища комплексно та зрозуміло, систему права можна охарактеризувати як якісну та дієву. Якісна система права створює правові підстави для розвитку суспільства, стабілізує соціальні трансформації та сприяє зменшенню соціальної напруженості. Натомість відсутність чіткого регулювання призводить не лише до матеріальних негативних наслідків, а й до впливу на правосвідомість населення, коли громадяни втрачають розуміння меж між дозволеним і забороненим. У цьому контексті кримінальне право набуває особливого значення, оскільки регламентує найбільш суспільно небезпечні діяння, які створюють загрозу соціальному порядку. Ефективність кримінально-правового регулювання прямо впливає на стабільність правової системи та сприйняття норм права громадянами. Відтак, чим точніше визначено можливості кримінального права та його значення, насамперед щодо його функцій і методів, тим коректніше можна окреслити його завдання, загальні соціально-правові можливості, а також межі державного втручання у сферу реалізації цих можливостей.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах складних і динамічних соціальних процесів особливого значення набуває усвідомлення взаємовпливу та взаємозалежності публічного права як цілісної системи та кримінального права як його складової. Узгоджена регламентація цих складових забезпечує ефективний захист публічних інтересів, стабільність правопорядку та створює передумови формування умов законності й правової визначеності у функціонуванні правової системи. Такий підхід сприяє не лише підвищенню ефективності правового регулювання, а й утвердженню верховенства права як фундаментальної засади сучасної правової держави.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Streltsov Ye, *Ratsionalnyi dyskurs pro kryminalne pravo* (Iurinkom Pres 2024) (in Ukrainian).
2. Voluiko O, Benkovskiy S, Komissarova N, Komissarov M, Demydenko N, *Kryminalne pravo. Zahalna chastyna* (IVTs NHU 2023) (in Ukrainian).
3. Vozniuk A, *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: konspekt leksii* (Osvita Ukrainy 2016) (in Ukrainian).

Edited books

4. *Kryminalne pravo Ukrainy (Zahalna ta Osoblyva chastyna): posib. dlia pidhot. do zovnish. nezalezh. otsiniuvannia* (V Tiutiuhin red, Pravo 2023) (in Ukrainian).

5. *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruchnyk* (Ie Streltsov (red), Odissei 2009) (in Ukrainian).
6. *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruchnyk* (O Lytvynov (red), Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav, 2020) (in Ukrainian).
7. *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna* (V Stashis, V Tatsiy (red), Pravo 2010) (in Ukrainian).
8. *Osnovy derzhavy i prava Ukrainy: pidruchnyk* (V Ortynskiy, V Hryshchuk, A Matsko (red), Znannia 2008) (in Ukrainian).
9. *Osnovy publichnoho prava Ukrainy: navch. posibnyk* (A Oliinyk, M Kahadii (red), Lira LTD 2017) (in Ukrainian).
10. *Pravova systema Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: zbirnyk naukovykh prats* (N Milovska, O Kot, A Hryniak, M Khomenko (red), Helvetyka 2022) (in Ukrainian).
11. *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: pidruchnyk* (O Zaichuk, N Onishchenko (red), Yurinkom Inter 2006) (in Ukrainian).
12. *Teoriia derzhavy i prava: navch. posib.* (S Husariev, O Tykhomyrov (red), NAVS, Osvita Ukrainy 2017) (in Ukrainian).
13. *Zahalna teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk* (M Tsvik, O Petryshyn (red), Pravo 2009) (in Ukrainian).

Journal articles

14. Andriuk V, 'Problemni pytannia poniatiinoho vidobrazhennia spivvidnoshennia publichnoho ta pryvatnoho prava' [2017] 44 Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy 191–204 (in Ukrainian).
15. Drobotov S, 'Rehuliatyvna funktsiia prava u pravovii derzhavi: poniattia i oznaky' [2010] 50 Derzhava i prava 48–53 (in Ukrainian).
16. Ishchenko I, 'Problemy spivvidnoshennia poniat "pravove rehuliuвання" i "pravovyi vplyv" u suchasni teorii prava' [2011] 8 Yurydychna Ukraina 21–27 (in Ukrainian).
17. Lisna I, 'Tevrintehratsiia ta suchasna pravova systema Ukrainy: shliakh do stabilnosti ta rozvytku' [2023] 2(46) Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka 169–179 (in Ukrainian).
18. Melnyk O, 'Sfera pravovoho rehuliuвання: poniattia, oznaky, vydy' [2010] 9 Pravo Ukrainy 132–138 (in Ukrainian).
19. Onishchenko N, 'Pravove rehuliuвання, pravovyi vplyv ta pravove zabezpechennia: indeks vzaiemovyznachenosti' [2020] 31 Pravova derzhava 46–53 (in Ukrainian).
20. Panov N, 'Uholovnaia otvetstvennost: poniatye, pryntsypi, osnovanye' [2013] 5 Shchorichnyk ukrainskoho prava 543–556 (in Russian).
21. Pylhun N, 'Osoblyvosti ta znachennia normy prava' [2022] 4 Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal 55–57 (in Ukrainian).
22. Sokolova I, 'Publichno-pravovyi rezhym yak pravova katehoriia: zahalna kharakterystyka, oznaky vydy' [2015] 4 Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 29–39 (in Ukrainian).
23. Streltsov Ye, 'Ob'iekt kryminalno-pravovoi okhorony: do pytannia shchodo vyznachennia novykh katehori' [2025] 1 Pravo i suspilstvo 478–485 (in Ukrainian).
24. Streltsov Ye, 'Osnovne zavdannia zakonodavstva – rehuliuвання chy rehlamentuvannia rehuliuвання suspilnykh vidnosyn: deiaki mirkuvannia' [2016] 9 Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 8–15 (in Ukrainian).
25. Strybko T, Boichenko S, 'Pravova povedinka yak skladnyk pravosvidomosti: zahalnoteoretychnyi analiz' [2020] 4 Pidpriemstvo, gospodarstvo i pravo 257–261 (in Ukrainian).
26. Tsebenko S, 'Vymoha "iakosti" zakonu yak odyv z osnovnykh aspektiv pryntsypu verkhovenstva prava' [2021] 4 Dniprovskii naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava 31–35 (in Ukrainian).
27. Yurovska V, 'Imperatyvnyi metod administratyvnoho prava: okremi dumky shchodo podalshykh perspektyv doslidzhennia' [2017] 3–4 Visnyk NEUU "KPI". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo 151–152 (in Ukrainian).

Conerence papers

28. Streltsov Ye, 'Osnovna funktsiia kryminalnoho prava: pidstavy ta umovy realizatsii', *IUS PUNIENDI: holosy epokh v suholossi dniv – do 85-richchia vid dnia narodzhennia prof.*

- M. I. Panova (in memoriam): materialy kruhloho stolu, shcho vidbuvsia u mezhakh IX Kharkivskoho mizhnarodnoho yurydychnoho forumu 27 ver. 2025 r.* (Iu Ponomarenko (red), Pravo 2025) 88–92 (in Ukrainian).
29. Streltsov Ye, 'Publichnist kryminalnogo prava', *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 17 veresnia 2018 r.)* (H Ulianov (red), Helvetyka 2018) 310–313 (in Ukrainian).

Theses

30. Honcharuk A, 'Mekhanizm pravovoi povedinky (zahalnoteoretychnyi aspekt)' (dys kand yuryd nauk, 2016) (in Ukrainian).

Websites

31. Mamchenko N, 'Verkhovnyi Sud vyslovyvsia stosovno poniattia suspilnoho (publichnoho) interesu' (14.05.2022) <<https://sud.ua/ru/news/publication/237700-verkhovniy-sud-vislovyvsia-stosovno-ponyattya-suspilnogo-publichnogo-interesu>> (accessed 27.10.2025) (in Ukrainian).
32. Posibnyk zi statti 5 Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny. Pravo na svobodu ta osobystu nedotorkannist <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_5_ukr> (accessed 02.11.2025) (in Ukrainian).
33. Shcho take suspilnyi interes i yak vin vplyvaie na dostup do informatsii? (Tsentri demokratsii ta verkhoventva prava, 29.06.2022) <<https://cedem.org.ua/consultations/suspilnyi-interes-dostup>> (accessed 01.11.2025) (in Ukrainian).

Yevgen Streltsov

PUBLIC LAW AND THE PROTECTION OF PUBLIC INTERESTS:
GENERAL AND BRANCH-SPECIFIC ASPECTS

ABSTRACT. The article is devoted to the study of public law as a general legal foundation for the regulation and protection of public interests, as well as to an analysis of its interrelation with one of its branches – criminal law. The relevance of this research is determined by objective factors, particularly the pivotal role of public law in establishing the legal boundaries of state functioning (including the activities of public institutions), promoting sustainable societal development, safeguarding fundamental human rights and freedoms, and ensuring the proper protection of public interests. The purpose of the article is to provide a comprehensive understanding of the mutual influence between public and criminal law, and to elucidate the foundations and conditions for their coordinated regulation. The study examines the essential features and characteristics of public law (in a general legal context) and criminal law (in a branch-specific context), including their subject matter, objectives, functions, and methods. It further identifies the directions of their integration into a unified system for protecting public order and fundamental social goods. The identification of these characteristics constitutes a principal substantive and methodological approach, as it enables a deeper understanding of their essence, internal logic, and interconnections across different levels of legal regulation, thereby contributing to a more profound comprehension of the nature of law in general. The article substantiates that the harmonization of public law and criminal law principles is one of the key prerequisites for the development of a civilized society. Additionally, it outlines certain conditions and trends in the contemporary development of public and criminal law.

KEYWORDS: rule of law; public law; criminal law; criminal liability; criminal offense; legal regulation; legal framework.